

A munkaerőpiac igényeinek és a képzési kínálatnak a közelítése a hazai szakmai gyakorlatok szervezése során

A munka alapú tanulás minőségbiztosítása a tanulási eredmény alapon szervezett szakmai gyakorlatokkal

Dr. Farkas Éva – Bogdány Zoltán

Budapest, 2016. október 20.

Tartalom	
1	Bevezetés 3
2	A kutatás célja 3
3	A kutatás célcsoportja, hatóköre 3
4	A kutatás módszertana 3
5	A gyakorlati képzés szervezésének jogi háttere..... 4
5.1	„Szakképzés a gazdaság szolgálatában” koncepció 6
5.2	A módosított 2011. évi CLXXXVII. szakképzési törvény 6
5.2.1	Új szakképzési feladat-ellátási struktúra 6
5.2.2	Új szakképzési intézménytípusok 7
5.2.3	További szakmai, tartalmi változások..... 7
5.2.4	A képzésbe bevonhatók körének kiterjesztése 8
5.3	A Magyar Képesítési Keretrendszer 9
6	Az empirikus kutatás eredményei.....11
6.1	A tanulási eredmények fogalma11
6.2	A gyakorlati képzés előkészítése és megvalósítása13
6.2.1	A gyakorlati képzés szervezésére vonatkozó előírások és azok relevanciája 13
6.2.2	A gyakorlati képzőhely kiválasztása14
6.2.3	A gyakorlati képzés dokumentumai15
6.2.4	Együttműködés az iskola és a gyakorlólóhely között.....19
6.2.5	A gyakorlati képzés minőségbiztosítása.....20
6.3	A szakmai gyakorlat értékelése21
7	A gyakorlati képzések tanulási eredményalapú fejlesztésének lehetőségei.....22
8	A kutatás tapasztalatainak összegzése.....25

1 Bevezetés

Jelen kutatási jelentés a Tempus Közalapítvány megbízásából készült a Közalapítvány által koordinált nemzeti ECVET¹ szakértői hálózat éves munkatervének részeként. A tanulmány arra keresi a választ, hogy a pályázóink tanulási eredmény alapú munkaprogramok tervezésében és lebonyolításában megszerezett tapasztalata hogyan lenne becsatornázható a hazai szakmai gyakorlatok szervezésébe, hogyan lehet a szakmai gyakorlatokat tanulási eredmény alapúvá tenni és ezzel a gyakorlatok és a képzés összehangolását elérni.

A tanulmány egy olyan, horizontális tanulást elősegítő szakmai műhelymunkát (Peer learning activity – PLA) hivatott előkészíteni, amelyen a résztvevő szakemberek megvizsgálják, hogy milyen módon támogathatja a tanulási eredmény alapú szakmai gyakorlatok szervezése a munka alapú tanulás minőségbiztosítását. A PLA célja a munkaerőpiac igényeinek és a képzési kínálatnak a kiegyenlítése a hazai szakmai gyakorlatok szervezése során. A tervezett műhelymunka ehhez biztosítja a párbeszéd kereteit a szakképző intézmények és a gyakorlati képzőhelyek között.

2 A kutatás célja

A kutatás alapvető célja, hogy bemenő információkat nyújtson a Bevezetésben jelzett szakmai műhelymunkához a tanulási eredmény alapú megközelítést alkalmazó gyakorlati képzések megvalósulásának részletes bemutatásával.

3 A kutatás célcsoportja, hatóköre

A kutatásban olyan hazai szakképző intézmények vettek részt, amelyek az elmúlt években eredményes Erasmus+ külföldi tanulói mobilitási programokat valósítottak meg és mobilitási gyakorlatuk során alkalmazták a tanulási eredmény alapú megközelítést. A kutatás célcsoportjai voltak továbbá a kutatásba vont szakképző intézményekkel kapcsolatban álló gyakorlati képzést folytató külső gyakorlati helyek képviselői, valamint a helyi kamara szakemberei. A kutatás azt vizsgálta, hogy azok a szakképző intézmények, amelyek mobilitási gyakorlatukban már eredményesen alkalmazzák a tanulási eredmény alapú gondolkodást, átültetik-e ezt a szemléletet/gyakorlatot a hazai szakmai gyakorlat szervezésébe és megvalósításába.

4 A kutatás módszertana

A kutatás során a gyakorlati képzés szervezésének hazai jogszabályi környezetét dokumentumelemzés módszerével írtuk le. A releváns jogszabályok vizsgálata mellett empirikus adatfelvételre (személyes interjúk keretében) is sor került. A vizsgálatba 7 szakképző iskolát, 8 gyakorlati képzést lebonyolító munkahelyet és 4 helyi kamarát vontunk be. A strukturált interjúkhoz előzetesen interjú vezérfonalak készültek a Tempus Közalapítvány szakmai támogatásával.

Az interjúkat 2016. augusztus 22. és szeptember 21. között bonyolítottuk le.

¹ Európai Szakképzési Kreditrendszer (angolul: European Credit system for Vocational Education and Training)

A kutatásba vont intézmények:

Szakképző intézmények:

- Pesti Barnabás Élelmiszeripari Szakképző Iskola Budapest (fenntartó: Földművelésügyi Minisztérium);
- Széchenyi István Katolikus Közgazdasági Szakközépiskola Ózd (fenntartó: Egri Főegyházmegye);
- Budapesti Innovatív Középiskola Budapest (fenntartó: Baptista Szeretetszolgálat)
- Andrassy György Katolikus Közgazdasági Középiskola Eger (fenntartó: Egri Főegyházmegye);
- Egri Szakképzési Centrum Kereskedelmi, Mezőgazdasági és Vendéglátóipari Szakközépiskolája, Szakiskolája és Kollégiuma Eger (fenntartó: Nemzetgazdasági Minisztérium);
- Szegedi Szakképzési Centrum Móravárosi Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája Szeged (fenntartó: Nemzetgazdasági Minisztérium);
- Fodor József Élelmiszeripari Szakképző Iskola Szeged (fenntartó: Földművelésügyi Minisztérium).

Gyakorlati képzést folytató munkahelyek:

- Domi Épületgépészeti Kft Szeged;
- Forum-Regnum Kft Ózd;
- PICK Szeged;
- Auchan Magyarország;
- Ózdi Polgármesteri Hivatal;
- Hotel Senator-Ház Eger;
- Eger Városi Turisztikai Közhasznú Nonprofit Kft.;
- SBS Kft. Erdőtelek.

Területi kamarák:

- Heves Megyei Kereskedelmi és Iparkamara;
- Csongrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara;
- Pest Megyei Kereskedelmi és Iparkamara;
- Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Csongrád Megyei Igazgatóság.

Az átlagosan 1,5-2 óra időtartamú interjún jellemzően 5 fő vett részt, az iskola részéről a gyakorlati oktatásvezető, valamint az Erasmus+ koordinátor, egy vagy két külső gyakorlati képzőhely képviselője és a helyi kamara képviselője.

5 A gyakorlati képzés szervezésének jogi háttere

A 2012. január 1-jétől hatályos 2011. évi CLXXXVII. törvény a szakképzésről új alapokra helyezte a szakképzés korábbi rendszerét. Az egyik legjelentősebb változás az úgynevezett duális képzés bevezetése a szakképzés területén. A duális képzés a szakképzés olyan rendszere, amelyben a szakképzési feladatok felelősségén és költségén – a közös érdek elismerésével – megosztozik az állam és a gazdaság. A duális képzés megvalósítása során a szakképző iskola és a gyakorlati képzést biztosító gazdálkodók vagy egyéb szervezetek együttesen járulnak hozzá a tanulók szakmai képzéséhez.

A szakképző iskola a tanulók elméleti oktatását látja el, a gyakorlati képzés megvalósítása a gazdálkodó vagy egyéb (pl. költségvetési szervek) szervezetek feladata. A duális képzési modellt 2012 szeptemberében már bevezették néhány szakképző iskolában, a 2013/2014-es tanévből pedig minden szakiskolában már csak az új, nyolc osztályra épülő duális rendszerben indulhatott szakmai képzés 95 új szakiskolai kerettanterv alapján.

A duális szakképzés legfontosabb jellemzője, hogy a képzési idő 3 tanév (korábban 4 tanév volt), jelentősen csökkentek a közismereti óraszámok és 50%-kal emelkedtek a gyakorlati óraszámok, már az első évfolyamtól egyszerre nyújt közismereti oktatást és szakképzést.

A szakmai képzés gyakorlati képzési része az iskolai tanműhelyben, vagy a gyakorlati képzés folytatására jogosult gazdálkodó vagy egyéb szervezetnél folyhat. A gyakorlati képzés a szakképesítés megszerzéséhez szükséges, meghatározott munkaterületen, munkakörben lebonyolított gyakorlat, amelynek követelményeit és időtartamát a kerettanterv és a kerettanterv alapján készült helyi tanterv tartalmazza. A tanulók tanulószerveződés vagy együttműködési megállapodás alapján vagy oktatási intézmény tanműhelyében vehetnek részt a gyakorlati képzésben. A duális szakképzés alappillére a tanulószerveződésen alapuló gyakorlati képzés. Jelenleg 48 ezer tanuló vesz részt tanulószerveződéses képzésben, a kormány 2018-ig 70 ezerre kívánja növelni a tanulószerveződések számát. A tanulószerveződés az első szakképzési évfolyam kezdetétől köthető az állam által elismert szakképesítésre való felkészítés céljából gazdálkodó vagy egyéb szervezettel. A szerződés a tanuló és a gyakorlati képzést biztosító szervezet között jön létre. A tanulószerveződéseket a területileg illetékes kamara jegyzi ellen és tartja nyilván.

A kormány 2015-ben több olyan, a szakképzéssel összefüggő döntést hozott meg, amelyek további alapvető változásokat hoztak az iskolarendszerű szakképzésben.

A szakképzést befolyásoló döntések listája:

1. 1040/2015. (II. 10.) Kormányhatározattal elfogadott „Szakképzés a gazdaság szolgálatában” koncepció, mely kijelöli a főbb irányokat a 2015. évi döntések kapcsán.
2. A fenti koncepció szellemében 2015. június 4-én módosított 2011. évi CLXXXVII. szakképzési törvény, amely:
 - i. Új szakképzési feladat-ellátási struktúrát alakított ki {a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (a továbbiakban KLIK) helyett a Nemzetgazdasági Minisztérium (a továbbiakban NGM) a fenntartó};
 - ii. Új szakképzési intézménytípusokat hozott létre (szakgimnázium és szakközépiskola);
 - iii. Szakmai, tartalmi változásokat eredményezett (pl.: gyakorlati oktatás-vezető);
 - iv. Kiterjesztette a képzésbe bevonhatók körét azzal, hogy a második szaképesítés is ingyenessé vált (felnöttoktatás keretében).
3. A Koncepció eredményeképp módosult a:
 - i. 2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről – 21. életév helyett már 25. életév a határa a felnöttoktatásban való tanulásnak;
 - ii. a felnöttképzésről szóló 2013. évi LXXVII. törvény;
 - iii. több változtatás lépett hatályba a 2015. évi LXVI. törvény értelmében.

4. A képzési szerkezetet érintő változások
 - i. A Kormány 297/2015. (X. 13.) Korm. rendelete a 2016/2017. tanévre vonatkozó szakmaszerkezeti döntésről
5. További, szakképzést befolyásoló döntések
 - i. Duális képzés térnyerése a felsőoktatásban
 - ii. Magyar Képesítési Keretrendszer elfogadása
 - iii. HÍD program képzési helyeinek módosulása

5.1 „Szakképzés a gazdaság szolgálatában” koncepció

A 1040/2015. (II. 10.) kormányhatározat készítette elő a szakképzési feladat- és intézményrendszert és így a szakképzés szerkezetének átalakítását. A döntés háttérében a képzés gazdasági igényekkel való jobb összehangolása, az iskolaszerkezet versenyképesebbé tétele és az intézményi fenntartás, illetve annak finanszírozásának hatékonyabbá tétele állt. A következő döntések, törvénymódosítások a Koncepció által kijelölt úton haladtak és valósították meg már 2015-ben az intézményszerkezeti és tartalmi változásokat, illetve előre jelezték 2016-ban megvalósuló szintén hasonló mélységű strukturális változásokat.

5.2 A módosított 2011. évi CLXXXVII. szakképzési törvény

5.2.1 Új szakképzési feladat-ellátási struktúra

A döntés eredménye a 2012. szeptember 1-től a Klebelsberg Intézményfenntartó Központ fenntartása alá tartozó szakképző intézmények **Nemzetgazdasági Minisztériumi hatáskörbe** vonása volt. A törvénymódosítás háttérében a képzés és a gazdaság összekapcsolása illetve az összehangolás javítása álltak, nagyobb intézményi önállóság biztosítása mellett.

A döntés értelmében az **állami szakképzési intézmények fenntartását 2015. július 1-jétől a Nemzetgazdasági Minisztérium látja el a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Hivatal** (Hivatal) munkáján keresztül. A Hivatal az azt létrehozó rendelet értelmében (319/2014. (XII. 13.) Korm. rendelet) a szakképzésről és a felnőttképzésről szóló törvényben, valamint a szakképzési hozzájárulásról és a képzés fejlesztésének támogatásáról szóló törvényben az állami szakképzési és felnőttképzési szerv számára meghatározott feladatokat látja el – beleértve a szakképző intézmények felügyeletét is.

Ezzel párhuzamosan a szakképzési intézmények működése és szerkezete is megváltozott: a képzőintézményekből területi alapon összefogott centrumokat hozott létre a kormány, amelynek értelmében a korábbi állami szakképző iskolák 2015 nyarától (átadásátvételi folyamatot követően) a szakképzési centrumok tagintézményeiként folytatják működésüket.

A törvény értelmében így 44 szakképző centrum alakult meg 2015 nyarán, amelyek összesen 370 tagintézmény működtetését vették át a KLIK-től.

5.2.2 Új szakképzési intézménytípusok

A szakképzési törvény nemcsak a fenntartót módosította 2015-ben, illetve az intézményszerkezetben hozott változásokat, amelynek eredményeképp a különböző modelleket követő korábbi TISZK-eket felváltották a megyei, területi **elven létrehozott centrumok, hanem** 2016-ra előirányozva további, már szakmai tartalmi elemeket is érintő döntések születtek.

A legfontosabb változás, hogy a **2016/17-es tanévtől átalakultak a szakképző iskolák** az alábbiak szerint:

- A jelenlegi szakközépiskola szakgimnáziummá alakult (4+1 éves képzés);
- A jelenlegi szakiskola pedig szakközépiskolaként (3+2 éves képzés) működik 2016 őszétől.

Tartalmát tekintve ez azt jelenti, hogy **a szakgimnáziumban** az általános műveltséget megalapozó közismereti, illetve az ágazatnak megfelelő szakmai képzés továbbra is az érettségit megelőző 9-12. évfolyamokból, valamint érettségit követő szakképzési évfolyam(ok)ból áll.

A szakgimnáziumban az Országos Képzési Jegyzékről szóló kormányrendeletben meghatározott ágazatokban az érettségi vizsga keretében megszerezhető szakképesítéshez kapcsolódóan tehető szakmai érettségi vizsga, továbbá az Országos Képzési Jegyzékben meghatározott, a szakmai érettségi vizsga ágazatához tartozó szakképesítés szerezhető.

A jelenlegi szakiskola elnevezésében szakközépiskolává alakul. A lényeges változás, hogy a 3 éves szakmai képzést, majd az azt lezáró komplex szakmai vizsgát követően a tanuló továbbtanulási lehetősége automatikus: kétéves képzés keretében folytathatja tanulmányait az érettségi megszerzése érdekében. Ekkor a tanuló 4 közismereti tárgyból tesz érettségit a kétéves képzés végén (3+2 éves képzés).

5.2.3 További szakmai, tartalmi változások

A szakképzési törvény több ponton módosult 2015-ben annak érdekében, hogy **a képzés gyakorlati oldala tovább erősödjön**, a munka világának elvárásával összhangban a gyakorlati képzésbe bevonhatók köre szélesedjen és az ennek biztosítását szolgáló minőségi elemeket a döntéshozó tovább erősítette.

A szakképzési törvény változása kimondja, hogy az állam által fenntartott szakképző iskolában, annak tagintézményében és a szakképzési centrum tagintézményében, **gyakorlati oktatásvezetőt** kell foglalkoztatni.

Ez a döntés újfent megerősíti a szakképzés gyakorlati ágát, illetve elősegíti az oktatási, képzési intézmények és a gazdaság szereplőinek együttműködését, mivel a gyakorlati oktatásvezető feladata a gyakorlati képzést szervező vállalatokkal történő szorosabb kapcsolattartás.

A gyakorlati képzés minőségének javítása érdekében a külső (munkahelyi) képzőhelyeken gyakorlati képzést végzők részére kötelező vált a mestercím megszerzése, amely annak biztosítékát jelenti, hogy a szakmailag felkészült gyakorlati tapasztalattal rendelkező szakemberek pedagógiai ismeretekkel kiegészített tudás birtokában fogadják a tanulókat.

Így minden külső szervezetnél gyakorlati képzést végző szakembernek 2015. szeptember 1-től mestercímmel kell rendelkeznie. Ez alól kivétel a megfelelő szakirányú felsőfokú végzettség és gyakorlat, 60. életév, kiemelkedő színvonalú vendéglátó-ipari egységben folytatott tevékenység. Ezen felül a törvénymódosítás nagyobb türelmi időt biztosított a mesterképzés elkezdésére a gyakorlati oktatóknak: 2016. szeptember 1-ig elegendő volt megkezdeni a mesterképzést, ha ezt 2015. augusztus 31-ig írásban vállalta a kamara felé.

A szakképzés gyakorlati oldalának erősítése érdekében **további módosító intézkedések** születtek:

- A képzésbe bevonhatók körét szélesíti az a döntés, amely kimondja, hogy a **második szakképesítés is ingyenessé** vált az iskolai rendszerű szakképzésben felnőttoktatás keretében.
- A gyakorlati képzést hivatott erősíteni az a paragrafus, mely rögzíti, hogy a **felnőttoktatás keretében folyó szakképzésben is köthető tanuló szerződés**. Ebben az esetben a juttatás differenciált a szakmai alapképzésben, nappali formában résztvevő tanulókéhoz képest (esti: 60%, levelező: 20%).
- Szintén az oktatás gyakorlati oldalát támogatja az a döntés, melynek értelmében a szakközépiskolai ágazati képzésben együttműködési megállapodással részt vevő tanulók részére is kell tanulói pénzbeli juttatást fizetni a nyári összefüggő szakmai gyakorlatra, a nem szakképzési (9-12.) évfolyamokon is. Ezzel egyidőben viszont bizonyos illetékfizetési kötelezettségek (nyilvántartásba-vételi eljárás) megszűntek.

A **kamarai garanciavállalás** szabályai 2015. július 1-jétől kiegészültek. Ennek értelmében a **Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) feladata a tanuló gyakorlati képzését biztosítani**. Vagyis rögzíti, hogy szakiskola csak akkor gondoskodhat a tanuló gyakorlati elhelyezéséről, ha a gazdasági kamara igazolást ad ki az iskola számára arról, hogy nem tudja a megfelelő képzőhelyet biztosítani a tanuló számára. Ezt az elvet a 2015. július 1-je előtt szakiskolai tanulmányait megkezdett tanulóra is alkalmaznia kell a kamarának.

A döntés értelmében, ezen időszakban a tanuló szerződések számának növekedésére lehet számítani, amely egyrészt javítja az erre vonatkozó statisztikákat, másrészt pedig a kamarára többletfeladatokat ró.

Az együttműködési megállapodás kötése is csak akkor lehetséges, ha a kamara kiadta az igazolást arról, hogy részéről nem biztosított (a tanuló szerződés kötéséhez) megfelelő képzőhely az adott tanuló számára.

A döntés **a gazdálkodóknál folyó gyakorlati képzés elsődlegességének megerősítését és ezen keresztül a duális képzés kiszélesítését célozza** azzal, hogy először a gazdaság által biztosított gyakorlati hely betöltését rögzíti. A tanulók iskolai tanulmányi képzésbe csak akkor kerülhetnek, ha a kamara ennek szükségességét (gyakorlati férőhelyek hiányában) igazolja.

5.2.4 A képzésbe bevonhatók körének kiterjesztése

A szakképzési törvény módosulása lehetővé tette, hogy **a második szakképesítés megszerzése is ingyenessé váljon**, vagyis a korábbi egy államilag támogatott szakképesítés lehetősége kibővült. A második szakma elsajátítására a tanulóknak felnőttoktatás keretében nyílik módjuk, korhatárra vonatkozó megkötés nélkül.

A döntés eredményeképp **a jövőben többen szerezhettek még egy szakképesítést** állami finanszírozás mellett úgy, hogy a tanulói jogviszony kedvezményeivel is élhetnek (pl.: diákigazolvány esti, levelező tanulóokra vonatkozó szabályai). Mindeközben pedig a szakképző intézmény – a csökkenő szakiskolai létszám ellenére – várhatóan jobban ki tudja majd használni a kapacitásait.

Ezzel párhuzamosan a 2011. évi CXC. köznevelési törvény is módosult: 21. életévről 25. életévre emelve az életkorhatárt, amelyet követően a tanuló már felnőttoktatásban kell, hogy a tanévet kezdje.

5.3 A Magyar Képesítési Keretrendszer

A kormány elfogadta a Magyar Képesítési Keretrendszer² (továbbiakban: MKKR) bevezetését, így a képzések kialakításánál, tartalmának meghatározásánál szükséges ennek a rendszernek a figyelembe vétele.

Az MKKR deskriptorai (tudás, képességek, attitűdök, autonómia és felelősségvállalás), alapján kell meghatározni a képesítések tartalmát. Amennyiben mind a szakképzés, mind a felsőoktatás képesítéseinek tartalma a 4 deskriptor szempontjából kerül leírásra, akkor könnyebben összehasonlíthatóvá, átláthatóvá válik egy képesítés tartalma, célja és kiemelési követelménye.

Az MKKR szintek és azok tanulási eredményei világos információt hordoznak a munkaadó számára a végzett tanuló által birtokolt kompetenciákról és azok szintjéről, jobban megértik, mit várhatnak el az adott szakképesítést igazoló bizonyítványt birtokló egyéntől. **Az MKKR tehát tanulási eredményeken alapul és azt mutatja meg, mit kell tudnia egy tanulónak az egyes képzési szakaszok végén és mire lesz képes jövőben munkahelyén elvégezni egy adott szakképesítés birtokában.** A munkáltató számára ez azért hasznos, mert világos lesz számára, hogy milyen tudással, képességekkel és attitűdökkel rendelkezhet a leendő munkatárs. A munkáltató nem feltétlenül szakképesítésben vagy kerettantervekben gondolkodik, hanem az adott munkakörben szükséges munkaerő-piaci kompetenciában, így számára az a fontos, hogy milyen önállósági szinten tud a munkavállaló elvégezni egy adott tevékenységet, meg tud-e írni angolul egy üzleti levelet, csak begyakorlott helyzetekben vagy változó munkafeltételek mellett is képes-e szakmai feladatok, problémák megoldására? Ezt mutatja meg a munkáltató számára az MKKR.

A 25/2016. (II. 25.) kormányrendelettel kiadott Országos Képzési Jegyzék új eleme az egyes **szakképesítések Magyar Képesítési Keretrendszer szerinti szintjének meghatározása.** A duális képzésben megszervezhető állam által elismert szakképesítéseket a 2-es szinttől az 5-ös szintig sorolták be. 2016 szeptemberétől már minden bizonyítvány tartalmazhatja az adott szakképesítés MKKR/EKKR szintjét.

² A Kormány 1791/2013. (XI. 7.) Korm. határozata a Magyar Képesítési Keretrendszer bevezetéséhez kapcsolódó feladatokról, valamint az Országos Képesítési Keretrendszer létrehozásáról és bevezetéséről szóló 1004/2011. (I. 4.) Korm. határozat módosításáról szóló 1229/2012. (VII. 6.)

Az OKJ-s szakképesítések MKKR szint szerinti besorolása

OKJ szintkód	MKKR szint
21	2
31	2, 3
32, 33	3
34, 35	4
51	4
52, 53	4, 5
54, 55	5
62	6

Az MKKR tanulási eredmény alapon írja le az egyes szintek kimeneti követelményeit, amely új megközelítést jelent a korábbi kompetencia alapú szemlélettel szemben. **A tanulási eredmények cselekvő szintű kompetencia-leírások**, amelyek a munkafolyamatot fókuszba helyezve, az adott munkatevékenység mérhető és értékelhető kompetenciáit írják le. A tanulási eredmény alapú szemléletet eredményesen alkalmazható a duális képzésben a gyakorlati képzés követelményeinek meghatározására.

A képesítések tanulási eredmény alapú megközelítése gyakorlatilag azt vizsgálja, hogy a tanuló egy meghatározott képzési/tanulási szakasz (pl. a szakképzés gyakorlati képzési része) befejezésekor milyen szintű ismeretekkel rendelkezik, mennyire érti, s milyen mértékben képes értelmezni ezeket az ismereteket, miként tudja a megszerzett tudást alkalmazni, illetve, hogy szert tett-e egy adott terület eredményes és autonóm műveléséhez szükséges kompetenciákra. Az MKKR-hez illeszkedő tudás + képesség + attitűd + felelősség/autonómia kontextusában megfogalmazott tanulási eredmények tehát azt írják le, hogy egy tanulónak a tanulási folyamat végére mit kell tudnia, átlátnia, megcsinálnia, alkalmaznia, az értékelés célja pedig annak a bizonyítása, hogy az adott tanulási eredményeket valóban birtokolja-e a tanuló.

6 Az empirikus kutatás eredményei

6.1 A tanulási eredmények fogalma³

Az interjú elején arra kértük a válaszadókat, mondják el, hogyan értelmezik a tanulási eredmény fogalmát. Tartalmában „jól” értelmezett válasz leginkább az Erasmus+ koordinátoroktól és néhány olyan szakoktatótól érkezett, aki részt vett a külföldi mobilitási gyakorlat munkaprogramjainak tanulási eredmény alapú kidolgozásában. A tanulási eredmény alapú szemléletről valódi tudással rendelkező kollégák mindegyike megerősítette, hogy a Tempus Közalapítvány által szervezett ECVET szemináriumokon sajátította el ezt a gondolkodásmódot. Az ECVET eszközök alkalmazásának előnyeit leginkább abban látják, hogy **a gyakorlat követelményeit konkrétan meg lehet fogalmazni, és ezáltal az világosabb, illetve érthetőbb a tanuló, valamint a gyakorlati oktató számára is.** Ez könnyebbé és objektívabbá teszi az értékelést is, amely azért nagyon fontos, mert törekedni kell a külföldi gyakorlat során szerzett tanulási eredmények hazai gyakorlatba történő beszámítására. A beszámíthatóságról – a pedagógiai programban foglaltak szerint – a szakképző iskola vezetője határozattal dönt.

„Az Erasmus+ mobilitási programokat tanulási eredmény alapon szervezzük. Ennek az az előnye, hogy az iskolai elfogadja a kinti gyakorlatot és beszámítja az itthoni gyakorlatba. Ezért valahogy mérnünk kellett, hogy mit csinál kint a tanuló, és azt milyen szinten, színvonalon csinálja. Az ECVET-es módszer konkrétan tudja mérni a kinti teljesítményt és ezáltal jobban össze tudtuk azt hangolni a hazai vizsgakövetelmény rendszerrel. A kérdés azt volt, hogy az iskola hogyan tudja a kint megszerzett tudást figyelembe venni, láthatóvá tenni a diák, a tanár és a kinti fogadó fél számára. A tanulási eredmények értelmezhetőbbek mindenki számára és megmutatják, hogy a tanuló mit fog tudni, illetve hogy milyen szinten kell elsajátítania az adott követelményeket. Emellett azt is megmutatják, hogy hogyan tudjuk értékelni, átváltani és beszámítani a teljesített követelményeket itthon. A Tempusban ismerkedtem meg ezzel a módszerrel, előtte nem hallottam erről. Amikor részt vettem ECVET szemináriumon, akkor utána a kollégákkal egyeztetve dolgoztuk ki a munkaprogramokat. Határozottan látom az előnyét. Az előnye az, hogy kezelhetővé vált az egész program, és az értékelés és a beszámítás is könnyebb.” (interjú részlet, Erasmus+ koordinátor, szaktanár)

„Én a Tempus rendezvényeken tanultam meg a tanulási eredmény alapú szemléletet, számos rendezvényen, szemináriumon voltam, és ezek nagyon hasznosak voltak, nagy segítséget jelentettek számomra, én magam nagy fantáziát látok a tanulási eredmény alapúságban. A tanulási eredmény alapú munkaprogram egyértelműbb, a tanuló és a kinti gyakorlati hely is látja, hogy mi az elvárás és sokkal jobban lehet értékelni, mert látjuk, hogy mit kell tudnia a diáknak, mit kell értékelni. Ez pedig azért fontos, mert itthon be kell tudnunk számítani a kinti gyakorlatot és ez így könnyebb. A tanulóknak is nagyon jó, mert számukra ez egy kihívás, aminek meg akarnak felelni. A diákok is tudják, hogy mit kell kint csinálniuk, mi az elvárás velük szemben.” (interjú részlet, Erasmus+ koordinátor, szaktanár)

³ Tanulási eredmény: arra vonatkozó kijelentések, hogy a tanuló mit tud, mit ért, és mire képes, miután lezárt egy tanulási folyamatot, függetlenül attól, hogy hol, hogyan, mikor szerezte meg ezeket a kompetenciákat. A tanulási eredményeket a tudás, képesség, attitűd, autonómia-felelősség kontextusában célszerű megfogalmazni.

A gyakorlati képzőhelyek és a helyi kamarák esetében szinte teljesen ismeretlen a tanulási eredmény fogalomrendszere annak ellenére, hogy az államilag elismert szakképesítések MKKR besorolása megtörtént⁴ és az MKKR tanulási eredmény alapján határozza meg az egyes kimeneti szintek jellemzőit.

A gyakorlati képzőhelyek leginkább a tanulmányi eredménnyel azonosították a tanulási eredmény fogalmát.

„Gondolom, hogy az iskolában tudják, hogy milyen képességű a gyerek, és erre építenek, ez alapján határozzák meg, hogy milyen tanulási eredményt lehet a különböző tanulóktól elvárni”. (interjú részlet, gyakorlati képzőhely képviselője)

Voltak, akik a tanulási eredményt a sikeres munkavégzéshez kötötték. Szerintük a tanulási eredmények „elméleti és gyakorlati elemekből” állnak, de az attitűd fontosságát is hangsúlyozták.

„A gyakorlás a legfontosabb, az elmélet gyakorlati megvalósulása.” (interjú részlet, gyakorlati képzőhely képviselője)

„A tanulási eredmény az, hogy a gyerek képes legyen a köszönéstől a levélírásig az ügyfélkiszolgálást lebonyolítani.” (interjú részlet, gyakorlati képzőhely képviselője)

Érdekes azt is megjegyezni, hogy néhány interjúalany válasza – a fogalom értelmezését figyelmen kívül hagyva – valamilyen negatív érzelmi attitűdöt közvetített.

„Számomra negatív információt hordoz, mert számomra azt jelenti, hogy a tanuló megtanulja az ismeretanyagot és arról ad számot a vizsgán. Nem csak a tanulási eredményeknek kell számítani, hanem a munka világába történő szocializációnak.” (interjú részlet, gyakorlati képzőhely képviselője)

„Számomra enyhén szólva pejoratív a kicsengése a tanulási eredmény fogalomnak, mert a tanulást sokkal tágabb értelemben kell venni, mint hogy a könyvből megtanulom a tananyagot. A gyakorlati tapasztalás is nagyon fontos.” (interjú részlet, gyakorlati oktatásvezető)

Fontos tisztázni, hogy **a tanulási eredmény és a tanulmányi eredmény fogalma nem egymás szinonimái**. A tanulási eredmény egy adott tanulási folyamat (pl. egy tantárgy vagy a gyakorlati képzési szakasz) kimeneti követelményeit határozza meg, a tanulmányi eredmény ugyanakkor a tanuló teljesítményének minőségi megítélése/értékelése, jellemzően érdemjegy formájában.

⁴ 25/2016. (II. 25.) kormányrendelet, hatályos 2016. március 4-től.

6.2 A gyakorlati képzés előkészítése és megvalósítása

6.2.1 A gyakorlati képzés szervezésére vonatkozó előírások és azok relevanciája

A gyakorlati képzés a szakképesítési megszerzéséhez szükséges, meghatározott munkaterületen, munkakörben lebonyolított gyakorlat, amelynek tartalmát és időtartamát az adott szakképesítés szakmai és vizsgakövetelménye (a továbbiakban: SZVK), valamint kerettanterve tartalmazza. **A gyakorlati képzés fő alapelve a munkatevékenységbe ágyazott szakmatanulás.** Magyarországon a gyakorlati képzés az iskolai tanműhelyben, vagy a gyakorlati képzés folytatására jogosult gazdálkodó vagy egyéb szervezetnél folyhat. A diákok külső képzőhelyen tanulószereződés vagy együttműködési megállapodás alapján vagy - intézményen belül - szakképző intézmény tanműhelyében vehetnek részt gyakorlati képzésben.

A szakképzés gyakorlati képzési részének előkészítésében és megvalósításában jelentős különbségek nem tapasztalhatók az iskolák között, hiszen az erős jogi szabályozás konkrétan meghatározza a gyakorlati képzés szervezésének és lebonyolításának kereteit. Eltérés abban van, hogy mások a gyakorlati képzés szervezésének körülményei abban az esetben, ha a tanuló tanulószereződéssel vagy együttműködési megállapodás keretében teljesíti a gyakorlati képzési kötelezettségét.

A 3 éves duális képzésben a 9. évfolyamon csak iskolai tanműhelyben teljesítheti a tanuló a gyakorlatot. Bár tanulószereződés már a 9. évfolyamtól köthető, de a 9. évfolyamos tanulók évközi gyakorlata gazdálkodó szervezetnél is csak tanműhelyben folyhat. A megkérdezett iskolákban a 9. évfolyamon iskolai tanműhelyben vesznek részt a tanulók gyakorlati képzésen. A 9. évfolyam második félévében a tanulók szintvizsgát⁵ tesznek, majd annak birtokában először a 9. évfolyamot követő nyári gyakorlatot kezdenek meg a tanulók külső gyakorlati helyen, tanulószereződéssel.

Azok a gyakorlati képzőhelyek fogadhatnak tanulót tanulószereződéssel, amelyek szerepelnek a kereskedelmi és iparkamara vagy az agrárkamara vonatkozó listáján. A gyakorlati képzésbe újonnan belépő gazdálkodó szervezet esetében (pl. ha a tanuló talál gyakorlati képzőhelyet vagy egy vállalat jelentkezik erre a feladatra) a kamara egy úgynevezett bevezető ellenőrzés keretében meggyőződik arról, hogy a vállalat/szervezet rendelkezik-e a gyakorlati képzés eredményes megvalósításához szükséges – jogszabályban előírt – személyi és tárgyi feltételekkel.

⁵ A szintvizsga célja, hogy felmérje: a szakiskolai tanuló elsajátította-e az irányítás melletti munkavégzéshez szükséges kompetenciákat, kihelyezhető-e gazdálkodó szervezethez „üzemi” (termelési) körülmények közé. Szintvizsgát annak a szakiskolai tanulónak kötelező tennie, aki nappali rendszerű oktatásban vagy a nappali oktatás munkarendje szerint szervezett felnőttoktatásban vesz részt a szakmai képzésben és nem rendelkezik érettségi végzettséggel. A szintvizsga az első szakképző évfolyam tanévében február első tanítási napjától április utolsó tanítási napjáig terjedő időszakban szervezhető meg.

Sajátos helyzetben vannak a Földművelésügyi Minisztérium által fenntartott iskolák: tanulók az iskola saját termelő tanműhelyében is részt vehetnek tanulószerveződéses gyakorlati képzésben. Ennek az az előnye, hogy a tanműhelyek többsége alkalmas a kerettantervben megjelölt munkafolyamatok begyakorlására, így kiegyensúlyozottabb lehet a gyakorlati képzés minősége és a szakmai tudás elsajátítása. Az intézmények olyan – elsősorban nagyüzemi munkatevékenységekre –, amelyek nem kivitelezhetőek a tanműhelyben, együttműködési megállapodást kötnek nagyvállalkozásokkal.

Az érettségire épülő szakképesítések esetében minden esetben együttműködési megállapodás alapján teljesítik a tanulók a nyári összefüggő szakmai gyakorlatukat. A gyakorlati helyet vagy az iskola vagy a tanuló ajánlja. Sok cég szívesen fogadja a tanulókat gyakorlatra, ugyanakkor vannak olyan vállalatok/szervezetek, amelyek nem hajlandóak a Szakképzési törvényben előírt anyagi juttatást⁶ kifizetni a tanulónak, és ezért nem vállalnak szerepet a gyakorlati képzésben. Ha a tanuló gyakorlati képzése részben vagy egészben együttműködési megállapodás alapján folyik, a gyakorlati képzés szervezője a szakképző iskola. Ennek megfelelően a szakképző iskolának – a kamarával együttműködve – kell meggyőződnie arról, hogy a gyakorlati képzést folytató szervezetnél rendelkezésre állnak-e a gyakorlati képzéshez szükséges személyi és tárgyi feltételek, továbbá hogy a gyakorlati képzés az adott szakképesítés kerettantervében előírt szerint folyik-e.

6.2.2 A gyakorlati képzőhely kiválasztása

Több szakképző iskola jelezte azt a problémát, hogy a külső gyakorlati képzőhelyek a 9. évfolyamot követő nyári gyakorlatra együttműködési megállapodással szeretnék foglalkoztatni a tanulót, hogy először megismerjék őt, és csak utána szeretnének tanulószerveződést kötni, és ezzel elkötelezni magukat 2 évre. A szakképzési törvény előírása szerint a tanuló gyakorlati képzése a szakközépiskola vagy szakiskola 9. évfolyamának összefüggő gyakorlatától kezdődően – ha a megfelelő képzőhely biztosított – kizárólag tanulószerveződés keretében szervezhető meg. Az interjú alanyok elmondása szerint azonban a gyakorlatban előfordul, hogy a 9. évfolyamot követő nyári gyakorlat megszervezésére együttműködési megállapodást köt a szakképző iskola és a gazdálkodó szerv és ez ellen a kamara sem támaszt akadályt.

A szakképző iskolák kiterjedt helyi kapcsolatrendszerrel rendelkeznek, így az iskola is tud gyakorlati helyet ajánlani a tanulónak, de maga a tanuló is „hozhatja” a gyakorlati képzőhelyet. Emellett a területi kamara is ajánl gyakorlati helyeket a kamarai garanciavállalás keretében.

A gyakorlati képzőhelyek tekintetében eltérőek a lehetőségek az ország különböző területein, településein. A megyeszékhelyen működő intézmények beszámoltak arról, hogy most már a cégek is jelentkeznek az iskoláknál, hogy szeretnének tanulót fogadni gyakorlatra, és ezzel munkaerőt is képezni saját maguk számára. Ez elsősorban a hiányszakmákban jellemző (pl. pék, kőműves, nyomdaipari szakmák). Azonban gyakran egyáltalán nem, vagy nem olyan létszámban vesznek részt tanulók a képzésben, mint amennyit a cégek igényelnének. Az egyik intézmény gyakorlati oktatásvezetője így nyilatkozott erről a helyzetről:

⁶ A gyakorlati képzésen együttműködési megállapodás alapján részt vevő tanuló részére az összefüggő szakmai gyakorlat időtartamára fizetett tanulói pénzbeli juttatás havi összege nem lehet kevesebb a hónap első napján érvényes kötelező legkisebb havi munkavér 15%-ának 1,3-szeresétől (ez jelenleg 21.645.-Ft/hó) (2011. évi CLXXXVII. törvény 63§ (2) a) és 65§ (1) bekezdés)

„Egyszerűen nincsenek ilyen tanulók. Nálunk 3 kőműves végez. Ilyenkor azt javasoljuk a cégeknek, hogy a 8. osztályosok között kell kőművest keresni. Menjen el a cég az általános iskolákba, mondja el, hogy mit ajánl neki, ha például kőművesnek jelentkezik és nála lesz gyakorlaton.”

Más a helyzet azonban a hátrányos helyzetű, elmaradott régiókban, ahol néha nem az a szempont, hogy alkalmas-e egy cég a szakmai gyakorlat lebonyolítására, hanem az, hogy egyáltalán létezik-e olyan szervezet, amely fogadna tanulókat. Emiatt az iskolának minden lehetőséget meg kell ragadnia, független attól, hogy az adott vállalkozás teljes mértékben megfelel-e a szakmai gyakorlattal támasztott minőségi követelményeknek. (Ebben az esetben is természetesen kizárólag a jogszabályi előírásoknak megfelelő szervezet szervezhet gyakorlati képzést.)

Előnyös, ha a tanuló a saját lakóhelyén talál gyakorlati helyet. A szakképző iskolák tanulóinak jelentős része azonban bejáró, így problémát okoz, hogy budapesti vagy más megyeszékhelyen lévő gyakorlati képzőhelyre járjanak be a tanulók.

„Sok vidéki tanuló van az iskolánkban. Ha Budapesten van a gyakorlati hely, akkor a tanuló 4 órakor indul otthonról, hogy 6 órára beérjen az üzembe dolgozni.” (interjú részlet, budapesti szakképző iskola gyakorlati oktatásvezetője).

A gyakorlati képzőhelyek sem szívesen fogadják a vidéki tanulókat, mert ők nem tudnak pontosan beérkezni munkakezdeményezésre, vagy éppen a munkaidő végét kell megkurtítani, mert „megy a busza” a tanulónak. Gondot okoz az is, hogy egy kis pékségben vagy cukrászdában nincs mesteroktató, vagy ha évközben elmegy a mesteroktató az adott gyakorlati helyről, akkor fel kell bontani a tanuló szerződését. Több képző intézmény gyakorlati oktatásvezetője szerint „lazítani” kellene a személyi feltételeken. Az is probléma, hogy bár folyamatosan van mesterképzés, de a fiatal szakemberek a mesterlevél birtokában gyakran külföldre mennek dolgozni, mert a mesterlevélnek külföldön is értéke van.

Van olyan intézményvezető, aki támogatja, hogy a tanuló saját maga keressen gyakorlati helyet (pl. a saját lakóhelyén), és van olyan, aki úgy látja, hogy a szakképző iskola kizárólag úgy tudja garantálni a tanulóknak a megfelelő szakmai gyakorlatot, illetve a képzőhelyet, ha „kijelöli” a tanuló számára a kötelezően választandó gyakorlólétezőt, továbbá a tanuló munkabeosztását (a céggel, szervezettel egyeztetve). Az egyik szakképző intézmény vezetője ezért úgy döntött, hogy az iskola felkutatja az összes potenciális gyakorlólétezőt, és személyesen győzi meg őket arról, hogy vállaljanak szerepet a tanulók gyakorlati képzésének biztosításában. Összeírták, hogy milyen településen laknak a tanulók, ezek után meghatározták azt a körzetet, amelyen belül érdemes gyakorlati munkahelyet keresni. Azonosították a potenciális vállalkozásokat, szervezeteket, amelyek vezetőit felkereste az igazgató és ismertette a gyakorlattal kapcsolatos elvárásokat, teendőket, valamint tárgyalt a tanulók fogadásának lehetőségéről. Ezen tárgyalások eredményeképpen 100%-ban sikerült bevonni a vállalkozásokat a gyakorlati képzésbe.

„Véres veríték volt, hogy az iskola mondja meg, hogy hova és mikor kell menni. A szülők egy része felháborodott.” (interjú részlet, igazgató)

6.2.3 A gyakorlati képzés dokumentumai

A gyakorlati képzés alapküldetése a szakképzésért felelős miniszter által rendeletben kiadott szakmai és vizsgakövetelmény, valamint a szakképzési kerettanterv. Az SZVK-k, illetve a kerettantervek minőségét és megfelelőségét illetően megoszlanak a

vélemények. Az interjúalanyok tapasztalatai szerint a szakképzési dokumentumok nem egyforma minőségűek. Léteznek jobb és kevésbé jó kerettantervek.

Sok esetben túlzottak a követelmények (példaként a szakács, cukrász, épületgépész, vendéglátásszervező-vendéglős szakképesítéseket említették az interjúalanyok).

„A cukrászoknak például 90-93 féle cukrász terméket kell tudni elkészíteni, de a városban csak az egyharmadával találkozik a tanuló.” (interjú részlet, intézményvezető)

A nyomdaipari szakmacsoportban például olyan szakképesítések vannak, amelyekre nincs igénye a munkaerő-piacnak, amire szükség lenne, arra pedig nincs képzés.

Arra a kérdésre, hogy az SZVK és a kerettanterv elegendő információt nyújt-e a gyakorlati képzés megszervezéséhez, jellemzően az volt a válasz, hogy az SZVK-k abszolút értelemben jó szakmai kompetenciákat tartalmaznak a munkavégzés szempontjából, ugyanakkor a kerettantervek követelményeit sokszor túlzottnak tartják a megkérdezettek.

Amit nem tartalmaz az SZVK, az a beilleszkedés a munka világába, a szakma kultúrája és etikája, a munkához való hozzáállás, a mentális felkészítés (pl. egészségügyi szakképesítéseknél). Ezeknek a kompetenciáknak a fejlesztésére is hangsúlyt kell helyezni a gyakorlati képzés során.

„Aki akarja tudni, hogy hova, milyen szintre juttassa el a gyereket, annak megvan a lehetősége, hogy megtalálja a szakmai anyagokat és fordulhat információért az iskolához és a kamarához is.” (interjú részlet, gyakorlati képzőhely vezetője)

„Nem csak az SZVK-t vesszük figyelembe, hanem azt is, hogy a piac mit kér, hogy a tanuló majd el tudjon helyezkedni egy kis családi étteremben és egy nagy szállodában is. Minden kézműves szakma állandó utánképzést kíván, mert a trendek változnak, jelenleg például a vendéglátásban hatféle trend működik. Abban nincs egységes álláspont, hogy például az SZVK-nak melyiket kellene tartalmaznia. Tudjuk következetesen alkalmazni az SZVK-ban leírtakat, muszáj is, mert a komplex szakmai vizsgára fel kell készíteni a tanulókat. De a saját arcunkra alakítva és a piac kívánalmainak megfelelően alakítjuk a gyakorlati képzést, viszont ehhez olyan szaktanárok kellene, akik felkészültek, profik.” (interjú részlet, gyakorlati oktató)

Ugyanakkor a gyakorlati képzőhelyek nem egyformák – ezt mind a képző intézmények, mind a gazdálkodó szervezetek képviselői megerősítették. Van, ahol szakszerűen foglalkoznak a tanulóval, van, ahol csak kiegészítő feladatokat végez a tanuló. Emellett az is problémát okoz, hogy a legelismertebb gyakorlati képzőhelyen sem találkozhat a tanuló minden olyan munkafolyamattal, amit a kerettanterv előír. Ezért előfordul az is, hogy azokat a tevékenységeket, amelyekkel a mindennapi munkafolyamatok során nem foglalkoznak a tanulók, külön időpontban (pl. hétvégén) kell megmutatni legalább alapszinten nekik. Emellett arra is van példa, hogy az iskola „visszafoglalkoztatja” a tanulókat például laborgyakorlatra, mert a gyakorlati képzőhelynek nincsenek korszerű laborfelszerelések (pl. élelmiszeripari szakképesítések esetében). **A duális képzésben a gyakorlaton a tanulók a termelésben dolgoznak, egy üzem termelőtevékenysége viszont nem terjed ki minden olyan feladatra, amelyet a kerettanterv előír.**

„Hogy a termelésből kivegyem, hogy aznap orosz hússalátát tanuljon, az képtelenség!” (interjú részlet, gazdálkodó szervezet képviselője)

„Az étteremben egy szakács tanuló csak az étterem menüjében szereplő levesek készítését tudja elsajátítani, igaz, azt magas színvonalon. Ugyanakkor a követelmények ennél jelentősebb számú leves ismeretét írják elő. Emiatt célszerű lenne az iskolai tankönyvekben a levesek tömegét megtanítani.” (interjú részlet, gazdálkodó szervezet képviselője)

„A gyakorlati képzőhelyek különbözőek, minden olyan feladatot megcsináltatnak a tanulókkal, ami elő van írva a kerettantervben, azért mert kötelező, de nem ugyanazon a szinten. Ez attól függ, hogy mi az adott cég termelési profilja. Lehet, hogy az egyik helyen csak linzert csinál a tanuló és mást nem. Lehet, hogy egy pékségben csak háromféle kenyeret sütnék, de a gyakorlati helynek vállalnia kell, hogy azokra a feladatokra, munkafolyamatokra is megtanítsa a tanulót, amelyek nála egyébként nincsenek.” (interjú részlet, gyakorlati oktatásvezető)

Éppen ezért fogadták örömmel az iskolák, hogy az új (2016/2017-es tanévtől alkalmazott) kerettantervek lehetőséget biztosítanak arra, hogy **az utolsó szakképzési évfolyamon a gyakorlati képzés 5%-a iskolai tanműhelyi körülmények között is megvalósítható** legyen. Azonban ezt csak összefüggően és a II. félévben, szorgalmi időszakban, február és április között lehet megvalósítani. Ugyanakkor három hét összefüggő gyakorlatot nem tudnak beiktatni a szakképző iskolák, mert a tanulók heti váltásban tanulnak (egy hét elmélet az iskolában és egy hét gyakorlat a külső képző helyen).

„Úgy lett volna optimális, hogy ha a II. félévben minden második (gyakorlati) héten 1 napot nálunk, az iskolai tanműhelyben van a tanuló, így szintre lehetne hozni a tanulókat és célirányosan lehetne őket felkészíteni a komplex szakmai vizsgára. Az iskolai tanműhelyben a sütőpaletta minden területe gyártható és oktatható.” (interjú részlet, gyakorlati oktatásvezető).

Több szakképesítés gyakorlati követelményrendszerében szerepel az idegen nyelvi kompetenciák fejlesztése. A gyakorló helyek azonban az idegen nyelvi kompetenciák fejlesztését nem tudják felvállalni, ez az iskola feladata kell, hogy legyen.

Főleg a gazdálkodó szervezetek és a helyi kamara képviselői nehezményezték, hogy az SZVK-kat és a kerettanterveket az országos kamara készíti el, a tartalmak kialakításába a területi kamarákat és a szakmai szervezeteket nem vonják be, nem kéri ki a véleményüket.

„Az MKIK teljes titokban csinálja a kerettanterveket, mintha államtitok lenne, nincsenek szakmai egyeztetések, és ezt már szakmai szervezetek is szóvá tették.” (interjú részlet, gazdálkodó szervezet képviselője).

A gazdálkodó szervezetek/egyéb szervezetek szívesen veszik, ha a szakképző iskola gyakorlati oktatásvezetője vagy szaktanár elmegy hozzájuk, és részletesen átbeszéli a gyakorlati képzéssel kapcsolatos követelményeket, sőt, igényük is lenne arra, hogy több külső gyakorlólhelynek egy időben tartson az iskola ilyen tájékoztatást.

„Sokat jelent, ha kijönnek átbeszélni a követelményeket, esetleg érdemes lenne a cégeket összehívni.” (interjú részlet, gazdálkodó szervezet képviselője)

Az egyik egyházi fenntartású szakképző iskola komoly figyelmet fordít arra, hogy a szakmai gyakorlat követelményeit egyeztesse a gyakorlati képzőhellyel. Ez a biztosítéka a tanuló, az iskola és a gyakorlati képzőhely közötti jó együttműködésnek, a félreértések elkerülésének és a szakmai gyakorlat megfelelő színvonalának biztosításának.

Ebben a szakképző iskolában a szakmai gyakorlat megkezdése előtt az intézményvezető és az adott szakma oktatója minden egyes vállalattal, szervezettel megbeszélést tart, amelyen átadja a kerettantervek, valamint az SZVK-k által meghatározott követelmények rövid, a külső gyakorlóhely számára érhető módon megfogalmazott tartalmi leírását évfolyamonként („Szakmai gyakorlaton végrehajtandó feladatok az X évfolyamot követően Y óra”). Ebből a dokumentumból a cég, szervezet világosan látja, hogy mit tudnak már a tanulók, és milyen ismereteket, képességeket kell elmélyíteni a nyári gyakorlat során. A követelmények tartalmát közösen megbeszélik, és amennyiben a cég úgy ítéli meg, hogy szükséges pontosítani vagy kiegészíteni a követelményeket (pl. a cégnél alkalmazott speciális szoftver vagy eljárás ismeretével), javaslatot tesz a követelmények véglegesítésére.

„Voltak olyan cégek, amelyek a követelményeket testre szabták saját profiljukra.” (interjú részlet, iskolaigazgató)

A véglegesített követelmények alapján az iskola elkészíti a tanulási eredményeket tartalmazó követelménytáblát, amely mellékletét képezi az együttműködési megállapodásnak. Az intézmény egy értékelési lapot is készít, melyet a tanuló személyesen ad át a külső gyakorlóhelynek. A cég részéről a mentor (minden tanulónak van mentora) tölti ki a gyakorlat végén az értékelő lapot.

A fenti példa esetében is a kamara kötelezően eljuttatja elektronikus formában a szükséges tartalmi szabályozó dokumentumokat a cégek számára, továbbá a kamarai tanácsadók is segítenek, amennyiben szükséges. Ugyanakkor a kamara képviselője rendkívül fontosnak tartotta, hogy az iskola a cégekkel részletesen egyeztet a szakmai gyakorlatokról.

„Az iskola vette a fáradságot, hogy már előzetesen felkészítette a cégeket személyesen. A kamara is tájékoztatja a cégeket, de ez más, mert így közvetlenül az iskolától kapnak információt a vállalkozások. A cégektől nagyon pozitív volt a visszajelzés.” (interjú részlet, kamara képviselője)

A tanulószereződéses gyakorlati képzés során a gazdálkodó szervezetek – az SZVK és a kerettanterv alapján összeállított – foglalkozási naplót vezetnek. A foglalkozási naplók formanyomtatványát a kamara honlapjáról lehet letölteni. **A foglalkozási naplót kötelező vezetnie a gazdálkodó szervezetnek, ez tulajdonképpen egy teljesítést igazoló dokumentum, a gyakorlati normatíva igénylésének és elszámolásának az alapja.** Az egyik interjúalany (helyi kamara képviselője) hangsúlyozta, hogy a munkatevékenységeket nem feltétlenül kell a foglalkozási naplóban rögzített sorrendben megvalósítani.

„Nem biztos, hogy a munkafolyamatokat abban a sorrendben lehet megvalósítani, ahogy az a foglalkozási naplóban van, de ez nem probléma. Nem feltétlenül kell sorban haladni, hanem úgy, ahogy azt a gyakorlati munkafolyamat adja. Az a lényeg, hogy a tanév végére, valamennyi munkafolyamatot végezzék a tanulók.” (interjú részlet, helyi kamara képviselője)

A foglalkozási naplónak összhangban kell állnia a tanuló által vezetett munkanaplóval. A munkanaplót minden tanulónak vezetnie kell minden gyakorlati napról. Van, ahol „előnyomott” munkanaplót használnak, és előfordul, hogy egy füzetben vezeti a tanuló a feljegyzéseit. A tanuló által leírt tartalomnak tükröznie kell, hogy mit csinált adott munkanapon, és annak összhangban kell lennie a gyakorlati képzőhely által vezetett foglalkozási naplóval, illetve tükröznie kell a kerettantervben foglalt elvárásokat is.

Az iskolában összehasonlítják a munkanaplót és a foglalkozási naplót. Ha jelentős eltérés mutatkozik a kettő között, vagy az osztályfőnök/szaktanár azt látja, hogy a tanuló napokon, heteken keresztül nem végez szakmai munkát, vagy csak egyféle munkát végez, akkor jelzi ezt a problémát a gyakorlati oktatásvezetőnek, aki felveszi a kapcsolatot a gyakorlati hellyel a kérdés tisztázása érdekében.

6.2.4 Együttműködés az iskola és a gyakorlólóhely között

A tanulószereződéses gyakorlati képzésben jogi értelemben nincs együttműködés az iskola és a gyakorlólóhely között, hiszen a tanulószereződést a tanuló és a gyakorlati képzőlóhely köti egymással, amelyet a kamara tart nyilván, illetve ellenjegyzésével legalizál. A gyakorlatban azonban jellemző az iskola és a gyakorlólóhely közötti együttműködés, a rendszeres kapcsolattartás telefonon vagy e-mail-en. Ez egyrészt a követelmények egyeztetésében valósul meg, másrészt abban, hogyha a tanulóval kapcsolatban valamilyen probléma merül fel a gyakorlati képzés során, akkor azt az iskolának jelzi a gyakorlati képzést folytató szervezet.

A szüló az iskolát keresi meg abban az esetben is, ha a gyakorlati képzés során merül fel valamilyen kérdés, probléma a tanuló szempontjából. Az iskola ellenőrzi a tanulók által vezetett munkanaplókat, és ha azt látja, hogy a tanuló hosszú ideig nem végez szakmai feladatokat, vagy csak egyféle munkafolyamatot végez, akkor szintén felveszi az iskola a kapcsolatot a gyakorlati képzést folytató szervezettel. Az iskolák részéről jellemzően a gyakorlati oktatásvezető a kapcsolattartó.

„Az iskola és a gyakorlati hely között nincs jogi kapcsolat. Ha az iskola és a gyakorlati hely akar barátkozni, akkor jó, ha nem akar, akkor nem akar. Az iskola a kamarának szól, a kamara meg a cégnek. Tehát ha van kapcsolat az iskola és gyakorlati képzőlóhely között, akkor az informális kapcsolat.” (interjú részlet, igazgató-helyettes)

„Azért próbáljuk tartani és erősíteni a kapcsolatot a gyakorlati képzőlóhelyekkel, többször előfordult már, hogy egy külső gyakorlati hely oktatója megy el egy mobilitási gyakorlatra kísérő tanárként.” (interjú részlet, Erasmus+ koordinátor)

Az együttműködési megállapodás keretében foglalkoztatott tanulók gyakorlati képzése esetében talán még szorosabb a kapcsolat a szakképzőló iskola és a gyakorlati hely között, hiszen az együttműködési megállapodás a két intézmény között jön létre.

„A gyakorlati helyekkel való kapcsolattartás folyamatos, leginkább telefonon vagy e-mail-en, de én személyesen is ki szoktam járni a gyakorlólóhelyekre Budapesten. Mivel vidéken is vannak gyakorlaton a tanulók, így nem tudok mindenhova eljutni. Ha bármilyen gond van, a gyakorlóló helyek is azonnal hívnak. Van olyan cég, amely havi jelentést küld, van olyan, amelyik hetente felhív és beszámol, hogy mi történt.” (interjú részlet, gyakorlati oktatásvezető)

6.2.5 A gyakorlati képzés minőségbiztosítása

A vizsgált szakképző iskolák nem rendelkeznek kidolgozott, egységes minőségbiztosítási rendszerrel. A pedagógia programok is csak nyomokban tartalmaznak minőségbiztosítási elemeket, és már nem kötelező az Intézményi Minőségirányítási Program (IMIP) működtetése. A minőségbiztosítás egyes elemei megtalálhatóak egyes részterületeken (pl. vendéglátó egységekben HACCP⁷), illetve az Erasmus+ mobilitási programoknak is részét képezik minőségbiztosítási elemek. A gyakorlati képzőhelyek közül jellemzően a nagyvállalatok működtetnek minőségbiztosítási rendszert a saját tevékenységükre vonatkozóan, a mikro- és kisvállalkozásoknál kevésbé jellemző a kidolgozott minőségirányítási rendszer.

A kamarai képviselők véleménye szerint **minőségbiztosítási elemnek tekinthetjük a gyakorlati képzést végzők ellenőrzési rendszerét.** A kamara nyilvántartásba veszi a gyakorlati helyeket, bevezető és évközi ellenőrzés során megvizsgálja, hogy azok megfelelnek-e a jogszabály által előírt személyi és tárgyi feltételeknek, megfelelő minőségben biztosítják-e a tanulóknak a gyakorlati képzést, illetve eleget tesznek-e az adminisztrációs, továbbá a tanulók juttatására vonatkozó kötelezettségeiknek.

Az interjúalanyok egybehangzó véleménye szerint az igazi minőségbiztosítás maga a komplex szakmai vizsga.

„A kimenet minőségbiztosítása a szakmai vizsga, ott kiderül minden.” (interjú részlet, iskolaigazgató)

„Azt, hogy minőséget csinálunk-e, az leginkább a szakma mondja ki.” (interjú részlet, szakoktató)

Meg kell jegyezni azonban, hogy **a szakmai vizsga nem minőségbiztosítási, hanem minőségellenőrzési eszköz, amely nem pótol egy minőségbiztosítási vagy minőségirányítási rendszert.** Az utóbbi rendszerek ugyanis éppen azért alakultak ki, hogy ne csak a (tanulási-tanítási) folyamat végén lehessen azonosítani az esetleges hibákat, ún. nemmegfelelőségeket, hanem preventív módon, már azok első megjelenésekor beavatkozásokra legyen lehetősége a szervezetnek.

A megkérdezettek szerint a minőség mértékegysége az is, hogy a végzett tanulók milyen mértékben tudnak elhelyezkedni és a munkában hogyan állják meg a helyüket. A gyakorlati képzőhelyek maguk is sokszor biztosítják munkaerő utánpótlásukat a náluk gyakorlaton lévő tanulókkal, amennyiben munkájukkal elégedettek a gyakorlat során.

⁷ Hazard Analysis and Critical Control Points (veszélyelemzés és kritikus ellenőrzőpontok). A HACCP nemzetközileg elismert, Magyarországon kötelező (hatóság által ellenőrzött) élelmiszerbiztonsági rendszer.

6.3 A szakmai gyakorlat értékelése

A tanulószereződéssel foglalkoztatott tanulók esetében az évközi és az összefüggő szakmai gyakorlat értékelése érdemjeggyel történik naponta vagy hetente, illetve havonta. Szöveges értékelést nem kapnak a tanulók (ez jelentős többletterhet jelentene a gyakorlati helynek), de a gyakorlati oktató szóban minden esetben ad visszajelzést az elkészült termékekre vagy az elvégzett munkafolyamatra vonatkozóan.

A termelő szakmákban (pék, szakács, cukrász, édesipari termékgyártó, húsipari termékgyártó stb.) az értékelés legfőbb szempontja, hogy eladható terméket, azaz minőségében és mennyiségében megfelelően előállított terméket kell készíteni. Amikor elkészül egy termék, a tanulók megkóstolják, és a tanuló értékeli a saját munkáját, illetve a tanuló-társak, majd az oktató is értékeli. Az értékelésbe a szakmai szempontokon kívül (amelybe beleszámít például az alapanyag gazdaságos felhasználása, a higiéniai szabályok betartása, a munkaterület tisztántartása is) beleszámít a munkafegyelem, a munkához való hozzáállás, a motiváltság, az együttműködés. Az érdemjegyeket a munkanaplóban és az enaplóban rögzítik.

„A gyakorlati hely részéről az értékelés erősen szubjektív. Dolgozva tanulásról van szó, konkrét mérés nincs és nem is lehetséges. Egy benyomás van arról, hogy a tanuló hogyan dolgozik, hogy áll a munkához, mennyire tudja megcsinálni, ami rá van bízva, mennyit hiányzik, mennyire megbízható.” (interjú részlet, gyakorlati képzőhely)

Az együttműködési megállapodással foglalkoztatott tanulók jellemzően az összefüggő, nyári gyakorlatot töltik külső gyakorlati képzőhelyen, elsősorban szolgáltatás, egészségügy, szociális területen. A gyakorlat értékelése itt is érdemjeggyel történik, az érdemjegy mellé azonban rövid szöveges értékelést is kérnek az iskolák.

„A külső gyakorlati helyek érdemjeggyel és rövid szöveges értékeléssel minősítik a tanulók munkáját. A tanulók munkájának értékelési szempontjai: szakmai érdeklődés; hatékonyság; önálló munkavégzés képessége; szakmai felkészültség színvonala; munkafegyelem; pontosság. A gyakorlati helyek kitöltenek egy értékelő lapot és azt küldik be az iskolába. De sokkal szívesebben hívnak fel telefonon és mondják el röviden a tapasztalataikat.” (interjú részlet, gyakorlati oktatásvezető)

Az értékelés részének tekinthetjük azt is, hogy a képző intézmények honlapján vagy Facebook oldalán is megtalálhatóak a tanulók által készített termékek fotói. Van olyan iskola, amely karácsonyhoz közeledvén ünnepséget szervez, ahova meghívja a partnerintézményeket és a szülőket. A rendezvényen a tanulók bemutatják a szakmai tudásukat, az általuk készített termékeket.

A külföldi szakmai gyakorlatról hazatérő tanulók mindig tartanak egy szakmai bemutatót az iskola tanulóinak, tanárainak, partnereinek, ahol az adott ország specialitásait készítik el, és bemutatják, miben és hogyan fejlődtek, milyen tapasztalatokat szereztek külföldön.

Minden szakképző iskola képviselője beszámolt arról, hogy a külföldi mobilitás során előre kidolgozott értékelési rendszert alkalmaznak.

Létezik olyan értékelő lap is, amelyen minden egyes – a munkaprogramban szereplő – tanulási eredményhez meghatározták az értékelési szempontokat és az értékelési kritéri-

umokat: nevezetesen, hogy mikor, milyen munkavégzés/teljesítmény esetén kiváló vagy éppen elfogadható (küszöbszint) a tanuló teljesítménye.

„Nekünk az ECVET alapúság nagyon tetszik, mindenképpen szükség van rá, hogy a munkáltató se csak azt fogalmazza meg az értékeléskor, hogy ötös, hanem fejtse ki, hogy konkrétan miben jó a tanuló, milyen részterületen jó és melyiken kevésbé, hol van még szükséges fejlesztésre, fejlődésre. Nagyon hasznos, ha ezt a szemléletet behozzuk a magyar képzőhelyeknél az értékelésben. De az is igaz, hogy a gyakorlati helyeket nehéz rávenni, hogy az érdemjegy mellett részletesebb szöveges értékelést is írjanak.” (interjú részlet, gyakorlati oktatásvezető)

Érdekes tapasztalat, hogy a külföldi mobilitáshoz kidolgozott értékelési szempont rendszer a hazai gyakorlatba kevésbé kerül át, nem alkalmazzák széleskörűen, mindössze két iskolában tetten érhető, hogy a gyakorlat értékeléséhez a mobilitási programokban is használt részletes szempontrendszert alkalmazzák.

7 A gyakorlati képzések tanulási eredményalapú fejlesztésének lehetőségei

A tanulási eredmény fogalma és a tanulási eredmény alapú megközelítés képzésfejlesztési célú felhasználási és alkalmazási lehetőségei a munkaadók, a kamarai szakemberek és a pedagógusok többsége számára új terminológia. Annak ellenére, hogy az elmúlt években több műhelymunka valósult meg és számos kiadvány⁸ jelent meg a témában, **a tanulási eredmény megközelítés továbbra is csak szűk körben**, elsősorban az Erasmus+ mobilitási programokban érdekeltek számára **ismert és használt**. Mivel a tanulási eredmény alapúság kevésbé ismert a résztvevők körében, így arra a kérdésre, hogyan lehet a hazai szakmai gyakorlatokat tanulási eredmény alapúvá tenni, kevés releváns válasz érkezett. Az interjúalanyok többsége a jelenlegi szakmapolitika helyzetben nem érezte releváns témának a tanulási eredmény alapú megközelítés hazai szakképzési rendszerbe történő átültetését. Olyan folyamatos, radikális változások zajlanak jelenleg a szakképzésben, amelyek az iskolavezetés és a tanárok minden energiáját lekötik annak érdekében, hogy „valahogy” működjön a rendszer.

E kérdés kapcsán több interjúalany a szakképzés rendszerszintű problémáit vetette fel, azonban a szakképzési rendszer elemzése nem tárgya jelen tanulmánynak, így ezeket a problémákat most nem tárgyaljuk részletesen. Egy elemet azonban mégiscsak kiemelünk: minden interjúalany „problémaként” azonosította, hogy **a szakképző iskolába kerülő tanulók összetétele, előzetes tudás- és kompetenciaszintje, motivációja, rendkívül heterogén**.

⁸ Többek között:

Rugalmas és átjárható Szakképzés. Dilemmák és lehetőségek az Európai Szakoktatási és Szakképzési Kreditrendszer (ECVET) hazai alkalmazására. Tempus Közalapítvány. <http://www.tka.hu/konyv/1274/rugalmas-es-atjarhato-szakkepzes>

Palencsárné Kasza Marianna: Erasmus + mobilitási projektek ECVET elemeinek vizsgálata, jó példák bemutatása. Tempus Közalapítvány

http://www.tka.hu/docs/palyazatok/erasmus_mobilitasi_projektek_ecvet_elemeinek_vizsgalata.pdf

Tót Éva: Tanulási eredmények – EKKR – MKKR. Tempus Közalapítvány

http://www.tka.hu/docs/palyazatok/tanulasi_eredmenyek_ekkr.pdf

Pályázati Pavilon 2015. őszi http://www.tka.hu/docs/palyazatok/magazin_2015_osz1601110922.pdf

A szakképzés eredményessége szempontjából problémát jelent, hogy a szakképzésbe kerülő tanulók jelentős része alacsony szintű alapkompenciákkal (írás, olvasás, számolás, önálló tanulás stb.) rendelkezik. Az általános iskola befejezésekor nincs kimeneti mérés, az általános iskolák gyenge kompetenciákkal, akár alapvető szövegértés és matematikai képességek hiányában is átengedik a tanulókat a befejező évfolyamon. Ezen kompetenciák pótlására a szakképző évfolyamokon – a közismereti óraszámok jelentős csökkentése okán – már nincs idő.

„Az egész beszélgetésben az zavar, hogy sok mindenről szó esik, de nem beszél senki az alapproblémáról, nevezetesen, hogy akik bekerülnek a szakképzésbe, azok a tanulók nem egyforma kompetenciával rendelkeznek. Úgy csinálunk, mintha mindenki azonos alappal lépne be a szakképzésbe, ezt tekintjük alaptételnek, de az nem így van, a tanulók között óriási különbségek vannak. A tanulók többsége nem tud írni, olvasni, számolni, torz a beiskolázási rendszer, kézen fogva kell a gyakorlati helyre elvinni, különben nem megy oda. Differenciáltan ki lehet mutatni, hogy az egyes szakképesítések tekintetében hogyan mennek egyre lejjebb és lejjebb a tanulói teljesítmények, legrosszabbak például a kőművesek, csőszerelők. És ezektől a tanulóktól azt várjuk, hogy ők majd munkába álljanak. Olyan problémák vannak a szakképzésben, amikről senki nem beszél. Alapvetően hozzá kellene nyúlni az alapfokú képzéshez, hogy ne kerülhessen ki 8. osztályból valaki úgy, hogy nem tud írni, olvasni, számolni, például alapterületet kiszámolni. Lehet, hogy a tanulási eredmény alapú szemlélet sok területen hozna változást, de arra nem készít fel, hogy kőművesnek olyan tanuló érkezik, aki nem tud alapterületet kiszámolni. Ezek korábban betanított munkások lettek volna, most szakképzett munkások lesznek. Nincs bemeneti követelmény a szakképzésbe. Pedig ez fontos lenne. Kellene egy felvételi átlaghatár. A szülők is inkább gimnáziumba adják a kevésbé jól tanuló gyerekeiket. A szülőket is be kellene vonni a szakmai diskurzusba. Most hiányzik a rendszerből a felelős szülő. Hogy olyan helyre adja a gyereket, ami a gyerek kompetenciának leginkább megfelel. De senki nem mer rendszerszerűen hozzányúlni a köznevelési rendszerhez és komoly érdekellentétek is vannak a különböző szereplők között.” (interjú részlet, kamarai képviselő)

Szintén problémát okoz, hogy **a tanulók és szüleik nem elég megalapozottan hoznak pályaválasztási döntést.** Nem mérlegelik, hogy mi az a szakma, ami az adott fiatal érdeklődésének, képességének a leginkább megfelel. Ennek az is oka lehet, hogy a pályaválasztás előtt álló fiatalok és szüleik nem ismerik az egyes szakmák és a szakmák gyakorlására felkészítő szakmai képzés tartalmát, elvárásait, követelményeit. Megoldást jelenthet, ha a képzés követelményei tanulási eredményekben kerülnek megfogalmazásra, és a képzési tájékoztatókon nem a tantárgyak felsorolása szerepel, hanem a képzés során megszerzendő tudásra, elsajátítandó képességekre és kompetenciákra vonatkozó információk, illetve annak leírása, hogy a képzés elvégzésével milyen munkatevékenységek ellátására lesz képes a fiatal, és ezeket a munkatevékenységeket milyen kontextusban, milyen felelősség és autonómia szinten kell majd végeznie a munkahelyi környezetben.

Egy szakmai képzés (vagy egy képzési szakasz, pl. a gyakorlati képzés) elvárt követelményeinek tanulási eredmény alapú leírása világos információt ad a tanulók és szüleik számára, hogy melyik képzést válasszák. Megalapozottabb lehet a pályaválasztás, ez pedig hatékonyabb tanulást eredményezhet. A tanulók számára már a képzés kezdetén ismert a végeredmény, így világosabban látják az elvárásokat, amelyeknek meg kell felelniük, és egyértelműbbé válik a képzés célja, amely növeli a tanulók motivációját.

A munkaadó számára is számos előnnyel jár, ha a szakképzési programok követelményei tanulási eredményekben vannak megfogalmazva. A tanulási eredmények világos információkat hordoznak a munkaadó számára a végzett tanuló által birtokolt kompetenciákról, illetve azok szintjéről, jobban megértik, mit várhatnak el az adott szakképesítést igazoló bizonyítványt birtokló egyéntől, könnyebbé és egyértelműbbé teszi a szakmai gyakorlati képzés megszervezését és lebonyolítását, továbbá elősegíti a képző intézmények és a munkaadók közötti értő kommunikációt.

A szakképző intézmények szerint nagyon nehéz lefordítani a kerettanterveket tanulási eredményekre. Ezt a feladatot az iskolának kellene elvégeznie, amely jelentős terhet és kihívást jelent a képzésfejlesztők és a tanárok számára. Ebben a tekintetben több probléma is felmerül. Egyrészt a tanárok rendkívül leterheltek a tanítás és a szakképzési rendszer folyamatos változásaiból adódó napi feladatok ellátása miatt. Másrészt a tanulási eredmény fogalma még ma is kevésbé ismert a pedagógusok körében. Idő kell hozzá, míg a tanulási eredmény alapú gondolkodás általánossá válik.

Szintén nehézséget okoz, hogy nincs recept a tanulási eredmények kialakítására és leírására vonatkozóan. Módszertani ajánlásokat⁹ lehet tenni, de a tényleges feladat a tantervfejlesztőkre és tanárookra vár. A tanulási eredmény alapú gondolkodás egyfajta kultúraváltást is jelent a tanulásról és a képzésről való gondolkodásban. Hosszú távú stratégiát vetít előre, amelynek formáló hatással kell lennie a nemzeti képesítési rendszerre, a tantervekre, a képzési programokra, a tanítási módszerekre, az értékelési mechanizmusokra. Ebben a tanulási folyamatban segítséget jelentene, ha a szakmai szervezetek és a kamarák rövid idejű képzéseket, műhelymunkákat szerveznének a szakképző iskolák tanárai és a gyakorlati képzést folytató vállalatok mesterei számára a tanulási eredmény alapú gondolkodás fejlesztése, valamint a tanulási eredmények gyakorlati alkalmazási lehetőségeinek bemutatása céljából.

„A szakképzésben nem szabadna egyetlen tanárnak sem többet tanítani 22 óránál, és akkor jutna idő az ilyen jellegű fontos, fejlesztő feladatokra is. Most a szaktanárok 35-42 órában tanítanak egy héten. Délelőtt a nappali képzésben, délután a felnőttoktatásban és még szombaton is tanítanak. Emellett évek óta folyamatos változásban van a szakképzés: most a szakiskolai átalakítás, a szakgimnáziumok kialakítása. Az új kerettantervek augusztus végén jelentek meg, alig van idő arra, hogy átdolgozzuk a tanterveket, egyszerűen olyan leterheltség alatt dolgozunk, hogy egyáltalán működjön a rendszer, hogy emellett semmi másra nem jut idő.” (interjú részlet, igazgatóhelyettes, gyakorlati oktatásvezető)

Néhányan megjegyezték, hogy a szakképzést akkor lehetne tanulási eredmény alapúvá tenni, ha minden terméket el lehetne adni, tehát a piac által „validáltatni”. A külföldi gyakorlati tapasztalatok (pl. finn, francia) azt mutatják, hogy maguk az iskolák is termelőüzemek, van saját boltjuk, cukrászdájuk és a tanulók által – a gyakorlati képzés során – előállított termékeket (a vonatkozó munkajogi szabályok betartása mellett) értékesítik a betérő vásárlóknak.

⁹ Farkas Éva (2015): Segédlet a tanulási eredmények írásához a szakképzési és felnőttképzési szektor számára. Budapest, Oktatási Hivatal http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/LLL/ekkr/Tanulasieredmenyek_VET.pdf

8 A kutatás tapasztalatainak összegzése

A szakmai gyakorlat szervezésében és megvalósításában, valamint a tanulási eredményekről való tudásban és az innovatív szemléletben a fenntartók jellegétől függően jelentős különbségeket tapasztaltunk a kutatásban résztvevő szakképző iskolákban¹⁰.

A Nemzetgazdasági Minisztérium által fenntartott két iskolában a szakiskolai képzésben jellemzően duális képzés folyik, a tanulók tanulószerveződéses gyakorlati képzésben vesznek részt külső gyakorlati helyeken. Ezen iskolák elsősorban a mobilitási programok megvalósítása során alkalmazzák a tanulási eredmény alapú munkaprogramokat és teljesítményértékelő rendszert. Ez a szemlélet azonban a hazai gyakorlati képzésbe nem épül be.

A Földművelésügyi Minisztérium által fenntartott két szakképző intézmény sajátossága, hogy az iskola által működtetett termelő tanüzemben is foglalkoztathatják a tanulókat tanulószerveződéssel. Ezen iskolák is elsősorban a mobilitási programokban alkalmazzák a tanulási eredmény alapú megközelítést, amely szemlélet a hazai gyakorlati képzésbe nem épül be.

A három egyházi fenntartású iskola jellemzően érettségire épülő szakképzést folytat, és a nyári összefüggő szakmai gyakorlatra helyezi ki a tanulókat külső gyakorlati helyre, együttműködési megállapodás alapján. A mobilitási programjaikban már sikerrel alkalmazott tanulási eredmény alapú szemlélet hazai gyakorlati képzésben történő meghonosításában a leginnovatívabbak. Két iskolában konkrét példákat láttunk erre. Ugyanakkor – a tapasztalatok alapján – ennek a gyakorlatnak az elterjedése hosszútávú folyamat lesz a jövőben.

„A mobilitási tapasztalatokat át lehet ültetni a magyar gyakorlatba, van rá lehetőség, törekszünk is erre, főleg az értékelés területén. De még nem régen kezdtük a mobilitási programokat sem. Idő kell hozzá, hogy ezeket a dolgokat itthon is tudjuk alkalmazni. A 2015-ös mobilitási programunknak majd most lesz az értékelése, az is nagy tapasztalatokat fog hozni. A másik, hogy a tanulási eredmény alapú megközelítésről beszéljünk a partnereinkkel, a gyakorlati helyekkel és felkészítsük őket erre a szemléletre, hiszen a gyakorlati képzőhelyekkel együtt kell kialakítani a gyakorlat tanulási eredményeit és az értékelési szempontokat.” (interjú részlet, igazgatóhelyettes, gyakorlati oktatásvezető)

A mobilitási programokban amiatt könnyebb alkalmazni a tanulási eredmény alapú szemléletet, mert ezek a gyakorlatok rövidek, 3-4-6-8 hetesek. Egy rövidebb tanulási folyamat elvárásait könnyebb tanulási eredményekben megfogalmazni és egyszerűbb mérőeszközt kidolgozni hozzá. Egyelőre azonban még sokszor azt is magyarázni kell a gyakorlati képzőhelyeknek, hogy miért jó, ha a tanuló külföldi mobilitáson vesz részt.

Míg a mobilitási gyakorlatok előnyét az iskolák világosan látják, addig a gyakorlati képzők sokszor nehezményezik, ha a tanuló az összefüggő nyári gyakorlatot külföldön tölti. Ebben a kérdésben eltérő az iskola és a gyakorlólé hely véleménye, ami azt jelenti, hogy a

¹⁰ Kutatásunk nem reprezentatív, ezért az eredmények nem általánosíthatóak. Megállapításaink a kutatásban résztvevő szakképző iskolákra, gyakorlati képzőhelyekre és kamarákra vonatkoznak. Ugyanakkor az eredmények alkalmasak működő gyakorlatok, tendenciák és problémák bemutatására, melyek alapul szolgálhatnak egy horizontális tanulást elősegítő műhelymunka eredményes megvalósításához és további kutatások lebonyolításához.

mobilitásokban rejlő előnyöket az iskoláknak határozottabban kellene kommunikálnia a cégek számára.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a tanulási eredmény alapú gondolkodás-mód egyelőre még nem jelenik meg a hazai szakképzési gyakorlatban. A mobilitási programok során alkalmazott jó gyakorlatok még nem transzferálódnak a mindennapi gyakorlatban. Ez nem meglepő, mivel **a tanulási eredmény alapú gondolkodás egyfajta kultúraváltást jelent** a tanulásról és az oktatásról való gondolkodásban. Hosszútávú stratégiát vetít előre, amelynek formáló hatással kell lennie a nemzeti képesítési rendszerre, a tantervekre, a képzési programokra, a tanítási módszerekre, az értékelési mechanizmusokra.

Ez egy **hosszú tanulási folyamat minden szereplő számára.** Bár az utóbbi években több hazai fejlesztés irányult a tanulási eredmény megközelítés alkalmazására, ezen fejlesztések eredményei vagy nem elérhetőek a széles szakmai közönség számára vagy kommunikálatlanul, „kibeszéletlenül” maradtak. A szakképzés területén jelentős előrelépésnek tekinthető, hogy 800, állam által elismert OKJ-s szakképesítés tanulási eredmény alapú leírása megtörtént a TÁMOP 2.2.1.-12/1 5. alprojekt¹¹ keretében. Ezek a leírások azonban sajnos nem kerültek be a 2016 tavaszán/nyarán megújított szakmai és vizsgakövetelményekbe és a szakképesítések tanulási eredmény alapú leírásai sem érhetőek el a projekt honlapján¹².

A 25/2016. (II. 25.) kormányrendelettel kiadott Országos Képzési Jegyzék új eleme az egyes szakképesítések Magyar Képesítési Keretrendszer szerinti szintjének meghatározása. A duális képzésben megszervezhető állam által elismert szakképesítéseket a 2-es szinttől az 5-ös szintig sorolták be. 2016 szeptemberétől már minden bizonyítvány tartalmazhatja az adott szakképesítés MKKR/EKKR szintjét. Kérdés azonban, hogy milyen információt hordoznak ezek a számok a tanulók, a szakképző intézmények és a munkáltatók számára. Egyelőre úgy tűnik, hogy az érdekeltek számára az MKKR szint egyelőre egy technikai szám. Ennek oka, hogy az MKKR implementációja nem történt meg.

Az minden interjúalany részéről elhangzott, hogy a tanulási eredmények kidolgozásához, illetve alkalmazásához az elméleti oktatókat és a szakoktatókat is motiválni, illetve képezni kellene. Szükség és igény is lenne az új szemléletre, ehhez azonban információk kellene, több szakmai fórumra, műhelymunkára lenne szükség, ahol hallani lehetne például az MKKR-ről, a szakképzésben folyó fejlesztésekről, az új módszerekről.

Az MKKR kidolgozásával, illetve a szakképesítések tanulási eredmény alapon történő MKKR szintekbe történő besorolásával tehát a hazai oktatási rendszerben megjelent a tanulási eredmény fogalma.

A felnőttképzés már 2013-tól kötelezően elkezdte használni e fogalmat a felnőttképzési szakmai programkövetelmények meghatározásánál, és a felsőoktatási szakképzésben,

¹¹ Társadalmi Megújulás Operatív Program - A szakképzés és a felnőttképzés minőségének és tartalmának fejlesztése c. kiemelt projekt

¹² http://www.kezzesbenajovo.hu/?id=5_alprojekt

alap-, mesterképzésben a képzési és kimeneti követelmények a 2017/2018. tanévtől tanulási eredményeket tartalmaznak.¹³

Az iskolarendszerű szakképzés tartalmi szabályozó dokumentumainak (SZVK-k, kerettantervek, szakmai követelménymodulok) átalakítása azonban nem kezdődött meg, sőt, az újonnan kiadott szakközépiskolai és szakgimnáziumi kerettantervek sem tartalmaznak tanulási eredményeket.

Az intézményeknek tehát jelenleg nem érdeke a tanulási eredmények használata, hiszen – ahogy ez az interjúkból egyértelműen megállapítást nyert – jelenleg elsősorban az új követelmények értelmezésével, alkalmazásuk megtervezésével foglalkoznak.

Ennek ellenére meggyőződésünk, hogy **a tanulási eredmény alapú megközelítést a duális szakképzés gyakorlati képzési részében lehet a legnagyobb haszonnal alkalmazni.** Ugyancsak eredményesen alkalmazható a tanulási eredmény alapú megközelítés az együttműködési megállapodás alapján szervezett gyakorlati képzésben, pl. az összefüggő nyári szakmai gyakorlat során is.

Az SZVK, illetve a kerettanterv figyelembevételével a gyakorlati képzés követelményeit megfogalmazhatjuk tanulási eredményekben, amelyeket a munkanaplók, foglalkozási naplók is tartalmazhatnak. Ezáltal a gyakorlatvezetők számára egyértelművé válik, hogy a gyakorlati képzés során milyen szintű és komplexitású ismereteket és szakmai készségeket kell elsajátíttatniuk, illetve fejleszteniük, valamint, hogy milyen szintű munkavégzésre kell alkalmassá tenniük a tanulókat. A tanulók számára is egyértelművé válnak a gyakorlati képzés követelményei, és a tanuló is képes nyomon követni, rögzíteni a saját szakmai fejlődését, különösen akkor, ha erre ösztönözzük is, és a tanulói önértékelés szerves részévé válik a tanulói teljesítményértékelésnek.

A komplex szakmai vizsga, gyakorlati vizsgatevékenység vizsgafeladatainak kidolgozása – eltekintve néhány szakképesítéstől, ahol központi gyakorlati vizsgafeladat van – jellemzően a vizsgaszervező kötelezettsége. A vizsgafeladatok, valamint az értékelési útmutató kidolgozása során alkalmazhatjuk a tanulási eredmény alapú megközelítést. A komplex vizsga minősítő értékelés, amely során a munkatevékenységre való alkalmasságot kell vizsgálni. Az objektív értékelés érdekében az egyes minősítési szintekhez (érdemjegyekhez) meg kell határozni a követelményszinteket/kritériumszintet, hogy milyen teljesítmény esetén minősítjük a tanuló teljesítményét ötösrre vagy éppen kettesre.

A tanulási eredmény alkalmazása tehát számos előnnyel járna, és hozzájárulna a szakképzési rendszer, illetve az abban résztvevők tanulási folyamata eredményességének, minőségének növeléséhez.

¹³18/2016. (VIII. 5.) EMMI rendelet a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI rendelet módosításáról

Azáltal, hogy a tanulási eredmények használata beépül a mindennapi gyakorlatba, jobban összhangba kerülhetnek a munkaerőpiac (tudás, készségek és kompetenciák iránti) szükségletei az oktatási és szakképzési szolgáltatásokkal, könnyebbé válik a nem-formális és az informális tanulás elismerése, valamint a képesítések átvitele és felhasználása különböző országok, illetve oktatási és képzési rendszerek között. Következetesebbé, átgondoltabbá teszi a képzés tervezését, a képzési program kivitelezését, a követelmények meghatározását, a mérés-értékelést. Támogatja a magas szintű mobilitást, rugalmas rendszert biztosít mindenki számára minden életkorban, minden élethelyzetben, a gyakorlatban is hozzájárul az egész életen át tartó tanulás megvalósulásához.

Ehhez azonban az szükséges, hogy a tanulási eredményekben való gondolkodást minden érintett szereplő megismerje és alkalmazza a hazai oktatás és képzés minden szintjén.